

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Бізнес-економіка

Методичний посібник

Харків-2020

Тема I. ТОВАР І ГРОШІ ЯК ЕЛЕМЕНТИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Заняття 1

1. Товар і його властивості. Визначення товару. Корисність товару. Споживна вартість. Мінова вартість. Вартість товару. Суспільний необхідний робочий час. Продуктивність праці. Складна й проста праця. Конкретна праця. Абстрактна праця. Основне протиріччя простого товарного виробництва. Ціна як грошова форма вартості товару.

2. Гроші та їх еволюція. Металізм та номіналізм. Функції грошей. Металічна й паперово-кредитна грошові системи. Монометалізм і біметалізм. Сучасна грошова система.

Зайняття 2

1. Закони товарно-грошового обігу. Склад грошової маси. Відкрита й пригнічена інфляція.

2. Закон вартості і його функції.

3. Ціна і чинники, що впливають на неї.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Функції грошей.

2. Інфляція: причини й засоби протидії.

Література:

Маркс К. Капітал. Гл.1,3. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.23

Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник.– К., 2001. Р.2.1.

Політична економія: Навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. К.Т. Кривенка. – К., 2001. Тема 6.

Контрольні питання:

1. Що таке товар? Які властивості він має?

2. Якими витратами часу визначається вартість товару?

3. Як впливає складна й проста праця на вартість товару?

4. У чому полягає двоїстість характеру праці, що втілюється в товарі?

5. Що таке гроші?

6. У чому суть перших грошових теорій: металізму й номіналізму?

7. Які функції грошей ви знаєте?

8. Що таке монометалізм і біметалізм?

9. Охарактеризуйте суть сучасної грошової системи.

10. Які закони грошового обігу ви знаєте?

11. Що таке інфляція? У чому суть відкритої й пригніченої інфляції?

12. У яких умовах гроші втрачають свою привабливість як засіб накопичення? Які заходи може ужити населення проти знецінення грошей?

13. Охарактеризуйте функції закону вартості.

14. Назвіть чинники, що впливають на ціну товару.

Тема 2. ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Заняття 3

1. Поняття попиту. Закон попиту. Крива попиту. Індивідуальний і ринковий попит. Чинники попиту.
2. Поняття пропозиції. Закон пропозиції. Крива пропозиції. Чинники пропозиції.
3. Ринкова рівновага попиту й пропозиції. Дія змін пропозиції й попиту на рівноважну ціну.

Заняття 4

1. Еластичність попиту. Формула цінової еластичності попиту. Формула центральної точки.
2. Оцінка еластичності попиту за показником загальної виручки.
3. Властивості еластичності. Чинники цінової еластичності попиту.
4. Еластичність пропозиції. Вплив чинника часу на еластичність пропозиції.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Поняття попиту в ринковій економіці.
2. Пропозиція в ринковій економіці.
3. Ринкова рівновага попиту й пропозиції.

Література:

- Лисовицький В.Н. Основы теории рыночной экономики. – Харьков: ХГУ, 1992.
- Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. – М., 1992. Т.1. Ч. 1., ГЛ.4. – Т.2. Ч.5. Гл. 22.
- Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Е.М., Гриценко А.А., Лісовицький В.М, Соколов В.М.). – Харків – Київ, 2001. Ч.2. Гл. 12.
- Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. Б.Д. Базилевича. – К., 2001. Р.ІІ. Гл. 7.

Контрольні питання:

1. Поясніть суть закону попиту.
2. Охарактеризуйте чинники попиту. Що відбувається з кривою попиту, коли кожен із цих чинників змінюється?
3. Поясніть суть закону пропозиції.
4. Охарактеризуйте чинники пропозиції. Що відбувається з кривою пропозиції, коли кожен із цих чинників змінюється?
5. Яка ціна є рівноважною? Яка кількість товару є рівноважною?
6. Чому на ринку ціна на товар не може встановитися вище або нижче за рівноважну?
7. При пропонуваній величині пропозиції як позначиться з таких позицій на попит на продукт А і на рівноважну ціну:
  - а) продукт А стає моднішим;
  - б) ціна на продукт В, повноцінний замітник продукту А, знижується;

- в) споживачі чекають зниження цін і зниження доходів;
- г) відбувається швидке зростання чисельності населення.

8. Як вплине кожна з позицій, що наводяться нижче, на пропозицію при цій величині попиту, на рівноважну ціну й на рівноважну кількість продукту А:

- а) спостерігається технічний прогрес у виробництві продукту А;
- б) скорочується кількість фірм у галузі, що виробляє продукт А;
- в) підвищуються ціни на ресурси, що вимагаються для виробництва продукту А;
- г) очікується, що рівноважна ціна на продукт А в майбутньому знизиться;
- Г) продукт А обкладається особливим податком на його продаж;
- д) для кожної одиниці продукту А надаються дотації в розмірі 30% вартості його виробництва?

9. Які основні чинники, що впливають на еластичність попиту?

10. Чому виявляється проблемним оцінити еластичність попиту або пропозиції виключно за зовнішнім виглядом кривих попиту і пропозиції на графіку?

Тема 3. ПОЄДНАННЯ ЧИННИКІВ ВИРОБНИЦТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Заняття 5

1. Гроші й капітал. Формула обігу капіталу. Додаткова вартість. Визначення капіталу. Рух грошей як грошей і рух грошей як капіталу. Капітал як чинник виробництва і як засіб витягання доходів. Два підходи до питання про джерело вартості й доходу. Інформаційна теорія вартості. Протиріччя загальної формули капіталу.

Заняття 6

1. Робоча сила як елемент ринкової економіки. Умови перетворення робочої сили на товар. Вартість робочої сили. Чинники підвищення й зниження вартості робочої сили. Споживна вартість товару робоча сила. Статус робочої сили в командно-адміністративній економіці. Умови становлення товарності робочої сили, ринку праці.

2. Форма поєднання чинників виробництва в ринковій економіці. Дві сторони цього поєднання: виробничо-технологічна і економічна.

ТЕМА РЕФЕРАТУ:

1. Робоча сила як елемент ринкової системи.

Література:

Маркс К. Капітал. Т. I. Гл.4 // Маркс К., Енгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.23. Економічна теорія. Посібник вищої ніколи (Воробйов Е.М., Гриценко А.А., Лісовицький В.М., Соболев В.М.). – Харків – Київ, 2001. – Ч.1. Гл.4, гл. 13.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення капіталу.
2. Що є додатковою вартістю?
3. Чим відрізняється рух грошей як грошей від руху грошей як капіталу?

4. Що є джерелом вартості й доходу з точки зору трудової теорії вартості і з точки зору теорії чинників виробництва?
5. Що таке інформаційна теорія вартості?
6. У чому полягає протиріччя загальної формули капіталу?
7. За яких умов робоча сила стає товаром?
8. Чим визначається вартість робочої сили? Назвіть чинники підвищення і пониження вартості робочої сили.
9. У чому полягає споживна вартість товару робоча сила?
10. Розкрийте статус робочої сили в командно-адміністративній економіці.
11. Визначите умови становлення товарності робочої сили, ринку праці.
12. Що таке виробничо-технологічна й економічна сторони поєднання факторів виробництва?

Тема 4. ВИРОБНИЦТВО, ОПЛАТА ПРАЦІ Й НАКОПИЧЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Заняття 7

1. Вартісні витрати й результати виробництва. Норма додаткової вартості. Постійний і змінний капітал. Необхідний робочий час і необхідна праця. Додатковий робочий час і додаткова праця. Маса додаткової вартості. Абсолютна додаткова вартість. Фізичні й соціальні межі робочого дня. Відносна додаткова вартість. Основні історичні етапи підвищення продуктивності праці: проста кооперація, мануфактура, велика машинна промисловість.

2. Оплата праці та її форми. Заробітна плата як форма вартості робочої сили. Погодинна й договірна заробітна плата. Номінальна й реальна заробітна плата. Національні відмінності в заробітній платі.

3. Накопичення капіталу. Суть і чинники накопичення капіталу. Технічна, вартісна й органічна структура капіталу. Концентрація й централізація виробництва

Заняття 8

1. Ринок праці й безробіття. Зв'язок безробіття й інфляції. Крива Філіпса.

2. Історична тенденція на накопичення й соціалізація капіталу. Розподіл доходів. Крива Лоренца.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Сучасні форми оплати праці.
2. Безробіття в ринковій економіці: джерела й форми прояву.

Література:

Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. – М., 1992. – Т. 1. Ч.2. Гл. 10, 19. – Т.2. Ч. 6. Гл. 37.

Маркс К. Капитал. Т. 1. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., – Т.23.

Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Е.М., Гриценко А.А., Лісовицький В.М., Соболев В.М.) – Харків – Київ, 2001.– Ч.1.

Контрольні питання:

1. Яка частина капіталу називається постійним капіталом, яка – змінним?
2. Якою формулою можна передати вартість знову створеного товару?
3. Як можна виміряти норму додаткової вартості?
4. На які дві частини ділиться робочий день і праця робітника?
5. Що називається абсолютною додатковою вартістю? Які чинники перешкоджають зростанню абсолютної додаткової вартості?
6. Що є відносною додатковою вартістю? Що є умовою її виробництва?
7. Охарактеризуйте основні історичні етапи підвищення продуктивності праці.
8. Які ви знаєте основні форми заробітної плати та їх різновиду?
9. Чим реальна заробітна плата відрізняється від номінальної?
10. Які чинники впливають на пониження заробітної плати?
11. Які умови впливають на національні відмінності в заробітній платі?
12. Які чинники і як впливають на розмір накопичення капіталу?
13. Що є технічною, вартісною і органічною структурою капіталу?
14. Охарактеризуйте суть процесів концентрації й централізації капіталу.
15. Які класифікації форм безробіття ви знаєте? Що таке природний рівень безробіття? Які види безробіття належать до природної і які до вимушеної в західній і вітчизняній літературі?
16. Яку залежність відбиває крива Філіпса? У яких умовах не спостерігається ця залежність?
17. У чому полягає історична тенденція накопичення капіталу?
18. Яку залежність відбиває крива Лоренца?

Тема 5. ПРОЦЕС ПЕРПЕТВОРЕННЯ КАПІТАЛУ НА ПРИБУТОК

Заняття 9

1. Кругообіг і обіг капіталу. Час обігу капіталу. Час виробництва й час обігу. Основний капітал. Амортизація. Фізичне і моральне зношування основного капіталу. Обіговий капітал. Швидкість обігу капіталу.

Заняття 10

1. Прибуток і норма прибутку. Витрати виробництва. Відмінність прибутку від додаткової вартості. Показники норми прибутку. Чинники, що впливають на норму прибутку.

2. Утворення середньої норми прибутку й перетворення вартості на ціну виробництва. Внутрішньогалузева конкуренція. Міжгалузева конкуренція й утворення середньої норми прибутку. Ціна виробництва.

ТЕМА РЕФЕРАТУ:

1. Утворення середньої норми прибутку й перетворення вартості на ціну виробництва.

Література:

Маркс К. Капитал. Т.2. – Гл. 2, 5. – Т.3.- Гл. 1-4; Гл. 8-10. // Маркс К.,
Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд.– Т.24,25.

Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Е.М.,
Гриценко А.А., Лісовицький В.М., Соболев В.М.). – Харків – Київ. – 2001.

4.2. Гл. 13.

Контрольні питання:

1. Опишіть стадії кругообігу капіталу.
2. Поясніть критерій поділу капіталу на основний і обіговий.
3. Що є фізичним і моральним зношенням капіталу?
4. Як відшкодовується вартість авансованого основного капіталу?
5. Що є витратами виробництва?
6. Як співвідносяться між собою прибуток і додаткова вартість?
7. Як вимірюється норма прибутку? Які чинники впливають на норму прибутку? Від чого залежить маса прибутку?
8. Поясніть механізм вирівнювання норми прибутку на авансований капітал. Що таке середня норма прибутку?

Тема 6. РИНОК ТОВАРІВ І ФОРМИ ТОРГІВЛІ

Заняття 11

1. Становлення товарного ринку. Перетворення торгового капіталу на самостійну форму капіталу. Торговий прибуток та його джерела. Механізм утворення торгового прибутку. Чисті й додаткові витрати обігу.
2. Форми торгівлі. Внутрішня торгівля: оптова й роздрібна. Зовнішня торгівля. Політика протекціонізму. Демпінг.

Заняття 12

1. Механізм функціонування товарної біржі. Етапи розвитку біржі. Форвардні угоди. Ф'ючерсна торгівля. Канали торгівлі біржовими товарами в розвинених країнах. Номенклатура біржових товарів. Основні методи ведення біржового торгу.
2. Маркетинг як елемент ринку. Концепція збування й концепція маркетингу. Елементи комплексу маркетингу: товар, ціна, методи поширення товару, методи стимулювання збування.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Механізм функціонування товарної біржі.
2. Маркетинг: суть, цілі й роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємства.

Література:

Маркс К. Капітал. – Т.2. Гл. 3.– Т.3. Гл.17 // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т.24.25.

Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйов Е.М., Гриценко А.А. Лісовицький В.М, Соболев В.М.) – Харків – Київ, 2001.– Ч.2. Гл. 19.

Контрольні питання:

1. Опишіть механізм утворення торгового прибутку.
2. Що є чистими й додатковими витратами обігу?
3. Які форми торгівлі ви знаєте?

4. Опишіть суть політики протекціонізму.
5. Що таке демпінг?
6. Опишіть етапи розвитку біржі.
7. Які існують канали торгівлі біржовими товарами в розвинених країнах?
8. Назвіть основну номенклатуру біржових товарів.
9. Які існують основні методи ведення біржового торгу?
10. Дайте визначення маркетингу.
11. Чим відрізняється концепція збуту від концепції маркетингу?
12. Дайте характеристику елементам комплексу маркетингу.

Тема 7. РИНОК КАПІТАЛІВ І КРЕДИТ

Заняття 13

1. Становлення ринку капіталів. Позиковий капітал. Джерела утворення позикового капіталу. Особливості позикового капіталу. Норма позикового відсотка. Середня норма відсотка й ринкова норма відсотка. Залежність норми відсотка від співвідношення попиту й пропозиції на ринку позикових капіталів.

2. Кредит і його форми. Комерційний кредит. Банківський кредит. Споживчий кредит. Державний кредит. Міжнародний кредит.

Заняття 14

1. Акціонерний капітал і фондова біржа. Акціонерні товариства. Відкриті й закриті акціонерні товариства. Курс акцій. Прості і привілейовані акції. Первинний і вторинний ринок цінних паперів. Моноцентричні й поліцентричні біржові системи. Основні функції фондової біржі. Венчурний бізнес.

2. Банківська система. Види банків за їхніми функціями й характером операцій. Види банків за формою власності. Пасивні операції банків. Види активних операцій за терміновістю позик, за характером забезпечення позик, за характером позичальника.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Механізм функціонування фондової біржі.
2. Банківська система.

Література

Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. – М, 1991.

Маркс К. Капиталл. Т.3. Гл.21-27 // Маркс К., Энгельс Ф. Соч.– 2-е изд. Т.25.

Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник. – К., 2001. Р.4.3.

Контрольні питання:

1. Що є позиковим капіталом?
2. Які джерела утворення позикового капіталу?
3. Охарактеризуйте особливості позикового капіталу.

4. Що є нормою позикового відсотка, середньою нормою відсотка й ринковою нормою відсотка?
5. Коли норма відсотка досягне своєї максимальної висоти й коли мінімального рівня?
6. Дайте характеристику різним формам кредиту.
7. Чим відрізняються відкриті й закриті акціонерні товариства?
8. Як розраховується курс акцій?
9. Охарактеризуйте суть простих і привілейованих акцій.
10. Чим відрізняється первинний і вторинний ринки цінних паперів?
11. Що є моноцентричні і іолицентрические біржові системи? 12. Які основні функції виконує фондова біржа?
13. Що є венчурним бізнесом? Назвіть види банків за їхніми функціями й характером операцій.
14. Які існують види банків за формою власності?
15. Охарактеризуйте суть пасивних і активних операцій банків.

Тема 8. СИСТЕМА АГРАРНИХ ВІДНОСИН

Заняття 3

1. Особливості аграрного сектору економіки. Агропромисловий комплекс. Система агробізнесу. Особливості, що визначають специфіку АПК.
2. Суть аграрних відносин. Форми власності на землю.
3. Рентні відносини. Диференціальна й абсолютна земельна рента. Монопольна рента. Ціна землі.

ТЕМА РЕФЕРАТУ:

1. Суть й особливості аграрного сектору економіки.

Література:

- Маркс К. Капитал. Т. I. // Маркс К, Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т.23. Економічна теорія. Посібник вищої школи (Воробйова Е.М., Гриценко А.А., Лісовицький В.М, Соколов В.М.). – Харків – Київ, 2001, – Ч.2. Гл.14.
- Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник. – К., 2 соч. Р 3.5

Контрольні питання:

1. Які сфери охоплює агропромисловий комплекс?
2. Охарактеризуйте особливості, що визначають специфіку АПК.
3. Які можливі форми власності на землю?
4. Що таке земельна рента?
5. Охарактеризуйте причину, умови, джерело утворення диференціальної ренти.
6. У чому полягають відмінності диференціальної ренти I і диференціальної ренти II?
7. Охарактеризуйте причину, умову, джерело утворення абсолютної ренти.
8. Що таке монопольна рента?
9. Які чинники впливають на ціну землі?